

příloha

6

ústřední dům
lidové
umělecké
tvořivosti

Praha 1971

Textová příloha Divadelní výchovy č. 6

O s m ý s e š í t i n s p i r a c e

Ze zahraničních pramenů V.

2. část

Přeložila Marcela V í c h o v á

Ústřední dům lidové umělecké tvořivosti
Praha 1971

ODDÍL 15 - 22 - P O H Y B A Ř E Ě D O H R O M A D Y

ODDÍL 15 - P o h y b a ř e ě - h r o m a d n é s c é n y

Cíl

Připravit dětem takové hromadné scény, ve kterých jsou jako jednotlivci zahrnuti do skupiny a kde je omezena jejich odpovědnost jako jednotlivců.

Cvičení

Učitel vypráví příběh a děti ho hrají tak, jak ho vypravuje. V okamžiku, kdy v učitelově vyprávění přibude nová postava, vstoupí i do hry.

Postavíte stánek na trhu a začnete prodávat zboží

Nádraží je plné lidí, protože nadcházejí svátky

Nakupujete ve velkém obchodním domě

Půlnoční hostina

Zemětřesení nebo jiná živelní pohroma

Přelidněná pláž rekreačního střediska

Domorodá vesnice

Staveniště

Továrna

Královský průvod

Prádelna

Zoologická zahrada

Nemocnice

ODDÍL 16 - I n c i d e n t y v h r o m a d n ý c h s c é -
n á c h , v e d o u c í k j e d n o d u c h ý m
z á p l e t k á m

Cíl

Připravit v hromadných scénách taková střetnutí, ze kterých by se mohla vyvinout zápletk a zároveň dát všem zúčastněným cíl.

Cvičení

Abychom ilustrovali možnost rozvinutí hromadných scén, vzali jsme výše zmíněné scény a rozvedli je.

1. Na trhu

Možné obohacení : Cyklista porazí stánek se zeleninou a zelenina se rozkutálí kolem dokola pod nohy procházejících a nakupujících.

Lidé mezi sebou objevili zloděje. Ten, aby si rozzlobený dav udržel od těla, vytáhne nůž. Situaci zachraňuje strážník, který zloděje přesvědčí, aby mu nůž vydal. Lidé se rozcházejí a rozebírají celou událost.

Přijíždí posel a oznamuje, že přichází král se svým průvodem. Vzrušení lidé se staví do špalíru a vítají krále.

Odpoledne pomalu končí a přichází posel z radnice, který oznamuje trhovcům zvýšení daní. Trhovci se na rychle svolané schůzi dohodnou na vyslání delegace, která má na radnici u starosty proti zvýšení daní protestovat. Zbylí trhovci postupně bourají stánky a odcházejí.

Starosta a páni radní navštíví trh. Hodnotí uspořádání a výzdobu stánků.

2. Půlnoční hostina

Možná obohacení : Vyslanec cizí země přináší dekret o vypovězení války.

Nějaký vesnický šlechtic vypije otrávené víno.

V místnosti vypukne oheň.

Najednou se objeví čarodějnice, která se nejprve všem přítomným posmívá a potom je prokleje.

Přicházejí žongléři a akrobaté, aby pobavili hosty.

3. V továrně

Možná obohacení : Jeden z dělníků má pracovní úraz.

Zástupce odborů svolává okamžitou schůzi, na které by se měli dělníci dohodnout na dalším postupu.

Přicházejí zahraniční novináři s fotoaparáty a interviewují dělníky.

Nešťastnou náhodou je z provozu vyřazen hasicí systém a to má za následek i vyřazení bezpečnostního zařízení.

Ředitel přivádí normovače a dostane se jim velmi chladného přijetí. Když odcházejí, zahajuje se schůze.

4. Domorodá vesnice

Možná obohacení : Ve vesnici se neočekávaně objeví bílý mužové. Aby si získali důvěru jejích obyvatel, rozdávají jim dárky.

Umírá náčelník vesnice, když se neočekávaně objeví bílý muž, který náčelníka začne léčit. Vesničané konají slavnost díky za uzdravení.

Dva domorodci se dostanou do sporu. Připraví se rituální tanec boje o život a smrt, jemuž přihlíží celá vesnice.

Do vesnice se vrací válečná výprava a přináší tělo mrtvého náčelníka. Koná se rituální pohřeb. Nakonec vyhláší šaman nového náčelníka, jímž je syn zemřelého.

ODDÍL 17 - 20 - R o z v i n u t í h e r

Od tohoto oddílu se nyní práce rozděluje do dvou částí, které obě vedou ke skupinovým improvizacím. V oddílech 18 a 20 se děti stanou plně odpovědnými za své příběhy založené na davových scénách dříve vyzkoušených. V oddílech 17 a 19 kontroluje učitel zápletku, aby děti zahrnuly do svých improvizací

širší pole a ne třeba jenom vyloupení banky.

ODDÍL 18 - Hry, vytvořené na základě
diskuse ve třídě o určité
hromadné situaci

Cíl

Jde o to, aby hry byly založeny na vzájemných interakcích různých skupin lidí tak, že děti, které nyní pracují v menších skupinkách, si uvědomují svou větší zodpovědnost za činnost celé skupiny. Při tomto typu práce se už jednotlivé dítě "neztratí" v davu tak snadno. Zodpovědnost jednoho každého vede k většímu vývoji skupiny. Dítě si začíná uvědomovat, že potřeby a přání skupiny jsou v hierarchii hodnot postaveny výše než pouze jeho individuální přání.

Cílem je, aby dítě, zvyklé užívat svého talentu jenom pro sebe a svou slávu, dalo tento talent do služeb skupiny.

Cvičení

Protože rozvíjení příběhů závisí na diskusi ve třídě, je vcelku nemožné udělat víc než jenom navrhnout dětem, jak by měly postupovat, případně jim dodat několik návrhů na davové scény, ze kterých se příběh může rozvinout.

Například :

"V posledních několika týdnech jsme dělali několik davových scén. Můžete mi některé vyjmenovat ?"

"Požár Londýna."

"Zemětřesení."

"Tržiště."

"O rybáři, který spravuje síť."

"O válečných zajatcích."

"Výlet vlakem."

"O korunovaci."

"Dobře, a teď si vyberte dvě nebo tři tyto scény a zkusíme z nich udělat hru."

Prakticky všechny davové scény přijdou při vyjmenování na pořad. Dejte dětem co největší příležitost k tomu, aby zdůvodnily, proč se jim ta která scéna líbí. Ovšem konečný výběr udělejte předem vy. Zaměřte se na ty scény, ze kterých by se dalo podle vás co nejvíce vyzískat. Když nějakou scénu vyberete, např. "v prádelně", "v koncentračním táboře" nebo "o rybářích na pobřeží", pokračujte tímto způsobem.

"Kde naše hra začne?"

"V koncentračním táboře."

"Proč?"

"Protože odtud můžeme utíkat."

"To je dobrý nápad. A kde ten tábor bude, v Anglii nebo v Německu?"

"V Anglii."

"To tedy znamená, že utíkat budou němečtí vězňové?"

"Ano."

"Dobře. A jak budou utíkat?"

"Vykopou si tajnou chodbu."

"Přestříhají dráty natažené kolem tábora."

"Odzbrodí všechny strážce."

"\ "Tak je necháme vykopat tunel podobný tomu, jaký jsme kopali jako horníci v minulé hodině. Co budou dělat, až se dostanou z tábora?"

"Musí sehnat loď."

"Nezapomeňte, že mají na sobě stále ještě německé uniformy."

"Anglické mohou ukrást z prádelny."

"To je docela dobrý nápad."

A tak může diskuse pokračovat, dokud si navzájem nevyjasníme všechny podrobnosti příběhu. Třídu potom rozdělíme na tři skupiny : na vězně, zaměstnance prádelny a rybáře. Každou skupinu pošleme do jednoho rohu místnosti, aby si prodiskutovaly detaily příběhu - například ti, kteří patří do vězeňské skupiny, se musí dohodnout, kolik bude uprchlíků, kolik stráží, jestli vězňové budou chyceni, kde budou kopat tunel apod. Mezitím učitel prochází mezi skupinami a radí všude tam, kde je potřeba. Když jsou jednotlivé skupiny připraveny, zahrají jedna po druhé svou hru. Ostatní přihlížejí, případně kritizují nebo radí. Důležité je, aby nakonec byli učitel i děti spokojeni.

Následuje výčet několika davových scén, ze kterých je možno vyjít :

Penzisté jedou na výlet do N.

Horolezecká expedice.

Motocyklový klub navštíví historicky cenný zámek.

Skautský tábor.

Továrna jede na zájezd k moři.

Výzdobení místnosti na večírek.

Porota se dohaduje o konečném rozhodnutí.

Zahraniční delegace navštíví továrnu na výrobu aut.

Skupina australských střihačů rákosu při práci.

Trestanci pracující v lomu.

Archeologové odkrývají starou římskou budovu.

Druidové při slavnosti.

Střihači ovcí na Novém Zélandě při práci.

Stavba pyramidy.

Autobus plný výletníků uvázne v opuštěné stanici.

Rodiny cikánů pomáhající při sklizni chmele.

ODDÍL 20 - S k u p i n o v é h r y , t v o ř e n é d ě t -
m i n a u ř c e n é h r o m a d n é s i -
t u a c e

Cíl

Dodat dětem odvalu k rozvíjení a zahrání hry ve skupině z dané hromadné situace. Děti si tak ověří, nakolik jsou schopny zorganizovat různé skupinky, aby jednotlivé skupinové hry vytvořily hru třídy.

Cvičení

Toto cvičení je velmi podobné tomu, které jsme navrhovali v oddíle 9, kde se rozšiřovala situace z dvojic. Tyto dva oddíly reprezentují úvodní cvičení, z kterých se potom přechází ke skupinovým improvizacím. Můžeme použít všechny hromadné situace, o kterých jsme již mluvili. Vybrali jsme několik scén, abychom na nich dokumentovali postup ke skupinové hře.:

1. Situace : Na letišti.

Jako základ stanovte pro třídní hru atmosféru letiště. Potom třídu rozdělte na dvě skupiny a jedné z nich navrhněte následující postup :

Cestující zjistí, že nemá peníze ani letenku. Chce se obrátit o pomoc na nějakou významnou osobnost, kterou spatřil na letišti.

Jeden z cestujících si vyzvedne omylem cizí kufr a když ho otevře, uvidí v něm tři preparované trpasličí lebky.

Nějaký fanatik se pokouší úkladně zavraždit známou politickou osobnost, která právě dorazila na letiště.

Emigrant přemlouvá úředníky, aby ho vpustili na území své země.

Letištní lékař informuje pasažéry o svém podezření na výskyt neštovic u jednoho z nich.

2. Situace : V ZOO

Rozšíří se zpráva, že utekl lev. Po určité době hledání najdou lva ve společnosti malého chlapečka, který si se lvem hraje.

Šimpanz plivne nějaké starší dámě do obličeje. Ta si jde stěžovat zřízenci.

Slon ukradne nějakému staršímu pánovi klobouk.

Chlapeček v pavilónu plazů náhle ztratí svou bílou myšku.

Holčička prostrčí hlavu mřížemi u nějaké klece.

3. situace : V nemocnici

Příbuzní se shluknou u postele nemocného. Ten podatou pil obtížnou operaci očí a v nejbližší době mu mají sundat obvazy.

Těsně před vizitou se zjistí, že chybí jeden pacient. Nastane všeobecná shánka.

Přivezli nového pacienta. U jeho postele sedí strážník. Mezi personálem a ostatními pacienty kolují všelijaké domněnky.

Cizinec, který vůbec neumí česky, přijde na pohotovost. Naneštěstí není schopen vysvětlit, co mu schází. Ostatní pacienti se pokoušejí do tohoto rozhovoru zasahovat.

Během noci se najednou ozve signál, ohlašující požár.

ODDÍL 17 - I m p r o v i z o v a n é t ř í d n í h r v
z a l o ž e n é n a n á v r z í c h u č i -
t e l e

Cíl

Vysvětlíte dětem situaci s přesnější zápletkou, která má i určité dramatické zabarvení.

Cvičení

Jakkoli se zdá, že je relativně lehké vymyslet jednoduché

situace, je daleko těžší rozvinout opravdu dobrý příběh, a to zvláště tehdy, jestliže jej chcete použít pro třídní hru. Učitel však nemusí spoléhat pouze na svou vlastní fantazii. Dostatek vhodného materiálu nalezne v novinách - finanční skandály, výtržnosti, železniční neštěstí, vládní návštěvy apod. Ale největší množství vhodného materiálu získáme z historie a z literatury. Pokud bude čerpat náměty pro hry z těchto oblastí, získá nejen cenný materiál vlastní, ale zároveň poskytne dětem příležitost, aby se na některé události podívaly hlouběji a získaly určitý vztah k národnímu dědictví. Témata by se měla vybírat podle postav, případně je můžeme pro svoje potřeby trochu upravit.

1. Kryštof Kolumbus ¹⁾

Odjezd - námořníci, jejich ženy, královský průvod, dav a Kolumbus

Přistání - Kolumbus, námořníci, Indiáni

Návrat - Kolumbus, námořníci, zajatí Indiáni, čekající dav, Královský průvod

2. Scéna hostiny ze Shakespearova Makbetha

sluhové, šlechtici, Makbeth, lady Makbeth, vrahové a Banquoův duch

3. Oliver Twist

Oliver je podezřelý z krádeže peněženky pana Brownlowa; pan Brownlow, pletichář, Oliver, strážník a dav

4. Jonáš a velryba

Jonáš, kapitán, námořníci, občané, skupina dětí, které představují velrybu

5. Florence Nightingalová ²⁾

Florence, pan Bemford, ošetřovatelky, lékaři, kněží a ranění vojáci

Vhodná literatura

Carlo COLLODI : Pinnocchiova dobrodružství, Albatros - KMČ, 1969, 2. vyd.

Charles DICKENS : Oliver Twist, Odeon 1966, Melantrich 1952
Nadějné vyhlídky (Velké naděje), Mladá fronta 1965, SNKLU 1960
(případně i další Dickensovy knihy)

HOMÉR : Illias, 1942

Odyssea, Čs. spisovatel 1968 (výbor), Odeon 1967

Thomas MALORY : Artušova smrt, SNKLHU 1960

Alexandre DUMAS : Mys Dobré naděje (Robin Hood a pan Richard),
SNDK 1963

Walter SCOTT : Ivanhoe, SNDK 1958, 1956

Walt DISNEY : Robin Hood (obrázkový seriál), časopis Sedmička
1969/70

Ivan OLBRACHT : Biblické příběhy, Albatros - KMČ 1970, 3. vyd.

Geoffrey CHAUCER : Canterburské povídky, (Povídka kněze Jeptišek,
Povídka odpustkáře), Naše vojsko 1956.
SNKLHU 1953

Robert Louis STEVENSON : Ostrov pokladů, Albatros 1969, Odeon
1967, Únos, Práce 1958

Erich KASTNER : Emil a detektivové, SNDK 1968, 1966, 1957

Hans Christian ANDERSEN : Křesadlo, Mladá fronta 1969 (Flétnové
hodiny), SNKLHU 1956 (Povídky a pohádky)

Henryk IBSEN : Peer Gynt, Praha 1949

Lewis CARROLL : Alenka v říši divů, Albatros 1970, 1961,
Svoboda 1948

Mark TWAIN : Dobrodružství Huckleberryho Finna, Mladá fronta
1956, SNDK 1965, SNKLHU 1956, Práce 1953

Dobrodružství Toma Sawyera, SNDK 1965, Mladá fronta
1964, SNKLHU 1953

Společné vydání - Odeon 1970

Jerome Klapka JEROME : Tři muži ve člunu o psu nemluvě, SNDK
1966, Mladá fronta 1956

Lidové hry (viz např. Selské čili sousedské hry českého baroka,
Praha 1942; Lidové drama pobělohorské, Praha 1951 aj.)

ODDÍL 19 - Skupinové hry, založené
na návrzích učitele

Cíl

Dát dětem příležitost, aby si zahrály (námět dá učitel), když se předtím naučily pracovat v malých skupinkách.

Cvičení

Učitel zde může postupovat dvojím způsobem ; buď dá dětem jenom začáteční podnět, že kterého mohou vyjít (větu, místo konání, počet postav; řada příkladů je uvedena v oddíle 12), nebo jim může načrtnout jednoduchou zápletku. Druhý způsob vyžaduje určitou pečlivost při výběru materiálu. Je důležité, aby vybrané situace obsahovaly nějaký určitý příběh a neskládaly se pouze z řady dialogů. Následující řádky obsahují několik příkladů materiálu, kterého se dá využít :

Scéna čarodějnic v Makbethu

Vzpoura na lodi Kryštofa Kolumba

Herecká scéna z Hamleta

Oblast, z níž je možno čerpat scény nebo zápletky pro skupinovou improvizaci, je dostatečně široká a bohatá. Ale při výběru je třeba pamatovat na to, že improvizace musí obsahovat skutečnou dramatickou zápletku, musí v ní být rozumový nebo fyzický konflikt, který by vedl k vrcholu nebo k případnému uvolnění napětí.

ODDÍL 21 - Skupinové improvizace

Cíl

V tomto oddílu už děti samy nesou zodpovědnost za výběr a rozvoj hry i za její zahrání. V podstatě tu jde již o vrchol dramatického vyučování (oddíl 22 potom vytváří most mezi dramatem a divadlem).

Cvičení

Děti mají své vlastní skupiny, pro které si vybírají materiál k improvizacím. Výsledkem je pochopitelně značná různost

požadavků dětí, co by se mělo hrát. Hlavním problémem se zde tedy stane organizace.

Každá skupina by měla mít někoho, kdo by byl zodpovědný za představení, režii, osvětlování i případné zvukové efekty. V této etapě se často stane, že poznáváme skutečné schopnosti dětí. Může se dokonce stát, že jedno dítě je schopno zastat dvě i tři organizační funkce a ještě dobře hraje.

Děti budou nyní potřebovat delší čas na přípravu a zkoušky svých her. Otázka času se objeví i tam, kde děti budou pracovat se světlem, zvukovými efekty či používat praktická anebo jeviště apod., aby stačily připravit vše potřebné. Vrcholem je, když děti předvedou svou improvizaci vcelku. Za těchto okolností je prakticky nemožné, aby se v jedné dramatické hodině předvedlo víc skupin než jedna. Při organizování těchto hodin se musí pamatovat na to, aby děti svou hru uvedly, prodiskutovaly její podstatu a zahrály. Každá lekce se tak může skládat ze zkoušek všech skupin kromě té, která se připravuje na představení. Tato skupina si zatím bude připravovat potřebné vybavení. Program hodin musíme čas od času měnit - učitel podá třeba výklad o některých technických záležitostech, případně připraví texty způsobilosti (mluvené i psané).

Podstatné je, aby děti při této činnosti pracovaly společně v harmonické shodě, tedy nejenom jako jednotlivci, ve skupině, s vědomím sounáležitosti k ní, ale i s vědomím sounáležitosti skupiny s třídou. Bez tohoto druhu spolupráce je celá činnost nemyslitelná. Učitel musí dětem ukázat, že jim důvěřuje, že se budou ukázněně chovat, když je jich tolik a pracují na tolika různých věcech. Čas od času vzniknou nějaká nedorozumění, ale s tím musí učitel počítat. Nedorozumění a jejich vznik by mohl omezit tím, že stanoví určitá speciální pravidla chování v jejich minispolečnosti.

1. Dosažitelného technického vybavení smí používat pouze skupina, která se připravuje na předvedení hry.
2. Žádné dítě nesmí používat nic z technického vybavení, pokud pro ně nemá oprávnění (test způsobilosti). Je možné

stanovit seznam "kvalifikovaných" elektrikářů, zvukařů, osvětlo-
vačů, kulisáků apod.

3. Jestliže během zkoušky dojde mezi dětmi k nějaké kontraverzi,
režisér skupiny se má spojit s učitelem.

Tímto způsobem zůstane učitel stále ve styku se skupinou.
Nakonec by měl učitel přesvědčit děti, že pracovat tímto způsobem,
používat techniky je určité privilegium a pokud by snad někdo sou-
stavně práci narušoval, toto privilegium mu bude odňato.

ODDÍL 22 - V y p r a c o v a n é s k u p i n o v é a t ř í d n í i m p r o v i z a c e

Cíl

1. Pomoci dětem, aby si vypěstovaly určitý pocit zodpověd-
nosti; přesvědčit je, že je nutno v práci pokračovat, i když zmize-
lo vnitřní napětí kreace.
2. Poukázat na to, že pocit uspokojení se dostaví, když po
zdlouhavých zkouškách získá improvizace dramatický tvar a plný obsah.
3. Připravit děti pro představení.

Protože si děti zvyknou na kritiku svých vlastních her i
ostatních skupin, zcela přirozeně přijmou myšlenku, že drama je
něco, co se sděluje druhým lidem. Drama se tak začíná měnit v di-
vadlo a mostem mezi nimi je vypracovaná improvizace. Úspěšné sdělení
nutně potřebuje správný výběr materiálu a jeho zformování do drama-
tického modelu. Aby se model udržel v definitivně stanovené rovině,
děláme určitou formu jeho zápis. Zápis může mít formu scénáře ne-
bo jednoduché osnovy, která zaznamenává důležité momenty linie pří-
běhu, narážky a aranžmá. Konečně se musíme dohodnout na nejefektivněj-
ším způsobu předvedení. Sem patří výběr nejlepší techniky při před-
vádění obecnstvu (divadlo ?, jeviště ?, světlo ?, zvukové efekty ? atd.)

Cvičení

Cvičení si mají vybrat děti stejné jako v oddílech 20 a 21, ne-
bo má výběr provést třída pod vedením učitele jako v oddíle 17:
jakkoli však improvizace vychází z dětí, potřebují taktní pomoc učite-
le, jestliže se má dojít k uspokojivým výsledkům v různě krátké době.

Při přípravě náročné improvizace by třída v konečné fázi úpravy
měla pohlížet na učitele jako na režiséra.

Dodatek k fiktivním tématům tvoří ta, která zde následují :
jsou pojata dokomentárně a zároveň poskytují materiál pro
vypracované improvizace :

Školení strážníka (případně i ženy)
Uprchlíci
Problém sbírek na podporu hladovějícím
Historie podloudnictví
Emancipace žen
Výzkum vesmíru
Růst blahobytu ve státě
Historie tance
Primitivní rituály v moderní společnosti
Rozvoj medicíny
Jak se dělají noviny
Rozvoj komunikací
Rozvoj dopravy
Růst odborového hnutí
Natáčení filmu Činnost UNESCO
Pohled na právo

- 1) Kryštof Kolumbus - u nás dostupná literatura :
Richard Friedenthal : Dědictví Kolumbovo, 1929
Heinrich H. Houben : Kryštof Kolumbus, 1940 a 1946 (Ústřední
dělnické knihkupectví a nakladatelství)
Q.E. Mitton : Kryštof Kolumbus, objevitel Ameriky, L. Mazáč,
Praha 1935
Ladislav Stroupežnický : Christoforo Colombo, Knihovna diva-
delní Máj, sv. 87
J.V. Jensen : Kryštof Kolumbus, B. M. Klika, Praha 1931 (román)
A. Vyskočil : Kryštof Kolumbus, Orbis, Praha 1945 (životopis)
Jos. Janáček : Kryštof Kolumbus (edice Portréty), Svoboda, Pra-
ha 1970

- 2) Florence Nightingalová (1820-1910), anglická ošetrovatelka, považovaná za zakladatelku a organizátorku moderní ošetrovatelské služby; rodem Italka z Florencie, ze zámožné a vzdělané rodiny. V r. 1837 poprvé slyšela o Janě z Arku a o jejím poslání. I ona se rozhodla zasvětit svůj život nějakému poslání a věnovala se ošetrování nemocných. Avšak k první práci se dostala až r. 1851 v Německu. R. 1853 přijela do Londýna, kde dostala na starost malou nemocnici. Měla velký úspěch, o němž se doslechl Sidney Herbert, ministr války v britském vládním kabinetu a nabídl jí, aby odjela na Krym, kde právě zuřila krymská válka. Po příjezdu spolu s 38 ošetrovatelkami dostala do své ošetrovatelské péče 5.000 mužů. Nemocnice byly v zoufalém stavu, špinavé, téměř bez zařízení. Humánní přesvědčení nutilo Florence Nightingalovou pracovat mnohdy 20 hodin denně. Ale její práce zdaleka nespočívala jenom ve vlastní činnosti zdravotnické. Naopak, podařilo se jí přinést revoluční změnu do ošetrování prostých vojáků a armáda ji za to chovala v úctě. Pro veřejnost byla národní hrdinkou. Byla uspořádána veřejná sbírka a celý její výtěžek (45.000 liber) byl Florence Nightingalové dán k dispozici. Ona se však po návratu z Krymu rozhodla, že zanechá své činnosti. Rozhodla se zasvětit svůj život péči o prosté vojáky a domnívala se, že popularita by vyvolala zaujetí vlády proti ní. V r. 1860 založila školu pro ošetrovatelky. Krymské starosti nezůstaly bez následků na jejím zdraví, ale přesto pracovala dál. Byla uznávanou autoritou např. v Indii, i když se tam nikdy nedostala.
- Viz M.E.Tabor : Florence Nightingalová, Praha, Společnost Červeného kříže.

